

Ajatuksia herättäviä näkökulmia perheyhteisöön

Riitta Jallinoja (toim): *Vieras perheessä. Gaudeamus, Helsinki 2011. 291 s. ISBN 978-952-495-116-6*

Vaikka perhemuodot ja perhelämän tavat ovat nykyisin moninaisia, käsitys perheyhteisön erityisyydestä elää vahvana. Perheyhteisössä ratkaiseva tekijä ei ole niinkään sen jäsenten läheisyys, vaan kysymys on erityisistä suhteista. Perheenjäsenten ei tarvitse elää maantieteellisesti tai fyysisesti lähekkäin, olla läheisiä toisilleen tai edes pitää toisistaan, ja siitäkkin huolimatta he ovat sidoksissa toisiinsa.

Olenainen perhettä määrittävä tekijä on jälkeläisyys, jota kaikki perhemuodot toteuttavat tavalla tai toisella, biologisesti tai muin keinoin. Jälkeläisyys tuottaa yhteisöllistä yhteisyyttä, jonka vuoksi perhettä pidetään luonnollisena. Se tuottaa suhteita, jotka sitovat toisiinsa ihmisiä, halusivatpa he tai eivät. Rakkaus on toinen perhettä rakentava yhteisyyden muoto, mutta se yksistään ei ole kestävä perusta perheelle. Rakkauden yhteisyyttä on kuitenkin koettava aika ajoin, ja se tapahtuu muun muassa jouluna, ristiäisissä, syntymäpäivillä, tilanteissa ja tilaisuuksissa, jolloin perhe kokoontuu yhteen. Tuolloin ei juhlita ainoastaan päiväsankaria, vaan perhettä perheenä. Siksi olemmekin hyvin tarkkoja siitä, mitä perhejuhliimme kutsumme. Pohdimme esi-

merkiksi, missä vaiheessa lapsen poika- tai tyttöystävä on muuttanut vieraasta tarpeeksi ”meikäläiseksi”, jotta hänet on soveliaasti kutsua vaikkapa isöäidin syntymäpäiville.

Ajatus vieraasta perheessä pohjautuu antropologi Mary Douglasin esittämään universaaliin *lian* ja *pyhän* erotteluun, missä pohjimmiltaan on kyse yhteisön jatkuvuuden ja yhteisöllisyyden ylläpidosta ja turvaamisesta. Perheet käyvät jatkuvaa rajankäyntiä siitä, mitä meidän perheeseen kuuluu ja ketkä jäävät sen ulkopuolelle. Eronteossa ”meidän perheestä” tulee pyhä, mutta kaikki ulkopuolelle jääneet eivät kuitenkaan ole itsestään selvästi likaa. Ulkopuoliset muuttuvat liaksi vain silloin, kun ne tunkeutuvat alueelle, jonne he eivät kuulu. Kirjassa *Vieras perheessä* Douglasin käsitteet *lika* ja *pyhä* on korvattu perheteemaan paremmin sopiviksi *vieraaksi* ja *yhteisyydeksi*.

Kirjoittajien mukaan ”vieraat” perheessä ovat ongelmia tai sellaiseksi miellettyjä, jotka tavalla tai toisella järkyttävät tai horjuttavat perheen yhteisyyttä. Artikkeleiden tarkastelun keskiössä on perheyhteisyyden ja jonkin tai jonkun perheeseen kuulumattoman tai perheyhteisyyttä uhkaavan vä-

linen suhde. Vieras perheessä pitää sisällään ajatuksen myös siitä, että vierasta pyritään erilaisin keinoin kotouttamaan ja tekemään tutuksi, jotta perheyhteisyys säilyisi.

Perheyhteisyyttä uhkaavat vieraat ovat erilaisia. Ne voivat olla perheen sisältä tai ulkoa tulevia, kutsuttuja tai kutsumattomia. Elämäntilanteeseen liittyvät siirtymävaiheet, kuten siirtyminen lapsuuden perheestä kohti omaa perhettä, ovat rajankäyntiä aiheuttavia kohtia ja potentiaalisia rakoja, joista ”vieras” voi puikahtaa sisään ja järkyttää perheyhteisyyttä ja -dynamiikkaa. Kaisa Ketokivi käsittelee artikkelissaan sitä, miten vanhempien mielestä lapsen tekemät väärät, perheen tarjoamisen sosiaalisten mallien vastaiset valinnat uhkaavat vieraannuttaa lapsen vanhemmistaan ja järkyttää perheyhteisyyttä. Ero ja alkoholi ovat myös kirjassa keskusteltuja, suomalaisessa kulttuurissa sangen yleisiä perheen sisäisiä uhkia, jotka aiheuttavat perheyhteisyyttä järkyttäviä rajanvetoja ja vieraannuttavat perheenjäseniä toisistaan.

Adoptiolapsi on kutsuttu ja hartaasti toivottu vieras, mutta toivotustakin vieraasta on tehtävä oma, ja ajatus lapsen kaksista vanhemmista ja kahdesta kulttuurista vaatii perheyhteisyyden uudel-

leenpohdintaa. Kutsumattomina vieraina voidaan puolestaan pitää sairautta ja vanhuutta, jotka vaikuttavat perheen yhteisyyteen ja muuttavat perhedynamiikkaa ja perheenjäsenten välistä työnjakoa. Sairauden ja vanhuuden myötä perheen hoivasuhteet kääntyvät usein päällelleen.

”Vieraat” eivät ole ainoastaan perheyhteyttä järkyttäviä ihmisiä, kuten alkoholisoituneita isä, vierasta kulttuuria edustavia vävyjä, ex-puolisoiita ja uusia rakkaita, dementoituneita äitejä tai adoptiolapsia, eivätkä elämänsä vaiheita kuten aikuistuminen, itsenäistyminen tai vanheneminen. Perheyhteyttä, -dynamiikkaa ja perheen jäsenyyksiä haastavat myös työ ja työelämä sekä media. Kimmo Jokinen tarkastelee artikkelissaan, miten virtuaaliympäristöt ja lasten mediankäyttö vaikuttavat perheyhteyteen ja -dynamiikkaan. Jokinen nimeää median baumanilaisittain muukalaisiksi, joka on yhtäältä tuttu ja pidetty seuralainen, mutta toisaalta hämmenystä ja paheksuntaa herättävä puuttuessaan perheen dynamiikkaan, ajankäyttöön, lasten aamu- ja iltarutiineihin ja jopa kotisohvan paikkaan.

Kirjassa tuodaan mielenkiintoisesti esille myös se, miten vieras ei tule vain perheeseen, vaan perhe voi olla vieras yhteiskunnassa. Suomalaisessa yhteiskunnassa uusperhe on ollut vaikeasti hahmotettava vieras, joka on koettu uhkaksi perhesuhteiden pysyvyydelle. Uusperhe on kuitenkin vieras, joka on asettunut taloksi. Jos

itsepintaisesta vieraasta ei pääse eroon, se on ”kotoutettava”, tehtävä tutuksi. Aino Ritala-Koskinen kuvaa artikkelissaan sitä, miten uusperhettä on viime vuosikymmenien saatossa tehty tutuksi suomalaisille ja suomalaiselle yhteiskunnalle, ja kuinka siitä on nyttemmin tullut melko ”normaali” perhemuoto.

Perhesuhteissa ei ole kyse pelkästään ihmissuhteista, vaan kyse on myös mitä suurimmassa määrin kulttuurisista ja institutionaalisisista käsityksistä. Hannele Forsberg ja Tarja Pösö osoittavat, miten suomalaisessa yhteiskunnassa pyhänä pidetty perheyhteyttä vaalitaan vaikka viranomaisten voimin. Forsberg ja Pösö tarkastelevat valvottuja tapaamisia. Olisi luontevaa ajatella, että tällaisen institutionaalisen käytännön kontekstissa ”vieras” olisi viranomaisen, mutta ”vieraaksi” paljastuukin lapselta puuttuva side muualla elävään isään ja/tai äitiin. Suomalaisessa kulttuurissa vanhemman ja lapsen välinen suhde on perheyhteyden ehkä pyhin muoto ja sitä ollaan valmiita ylläpitämään yhteiskunnallisten instituutioiden toimesta jopa siinäkin tapauksessa, kun lapsi kokee tapaamiset pelottavina, ahdistavina ja epämiellyttävinä. Vaikka muodollisesti valvotut tapaamiset toteuttavat ”lapsen etua”, tulee perheyhteyttä kuitenkin määrittelyksi aikuisen toiveiden ja lapsen velvollisuuden kautta.

Kirjassa osoitetaan, kuinka perheeseen tunkeutuvaan vieraaseen tai perhe-elämälle ja -arjelle

outoon asiaan, oli se sairaus, alkoholi, työ tai vaikkapa media, tavataan suhtautua aluksi torjuvasti tai kielletään vieraan olemassaolo kokonaan. Yhteiskunta suhtautuu samalla tavoin sille vieraisiin ja uutoihin ilmiöihin kuten uusperheisiin tai vaikkapa samaa sukupuolta olevien avioliittoihin. Taloksi asetuneisiin ”vieraisiin” on kuitenkin rakennettava suhde niin yleisellä kuin yksilölliselläkin tasolla.

Kirjan artikkelit avaavat monipuolisia näkymiä niihin yksilö- ja yhteiskunnan tason prosesseihin, joiden kautta erilaisista vieraista pyritään tekemään tuttuja. Kaikkia perheen ”vieraita” ei kirjassa suinkaan tuoda esiin, mikä jättää mukavasti tilaa lukijan mielikuvitukselle. Kirjoittajat tarjoavat artikkeleissaan tuoreita näkökulmia perheiden nykytodellisuuteen ja perhe-elämän haasteisiin ja evästävät pohtimaan paitsi perheen suhteita ”muihin”, myös perheen sisäisiä suhteita. Perheen kautta kirja osallistuu yhteiskunnassamme ajankohtaisiin keskusteluihin, kuten esimerkiksi keskusteluun työelämän vaatimuksista ja perheen ja työn suhteesta, median roolista lasten arjessa ja väestön ikääntymisestä. Kirja on suosittelavaa luettavaa niin perheestä kuin myös laajemmin (suomalaisesta) yhteiskunnasta ja kulttuurista kiinnostuneille. Teos kokoaa tuoretta suomalaista eturivin perhetutkimusta yksiin kansiin ja on näin ollen tervetullut lisä myös oppikirjaksi.

Eriikka Oinonen